

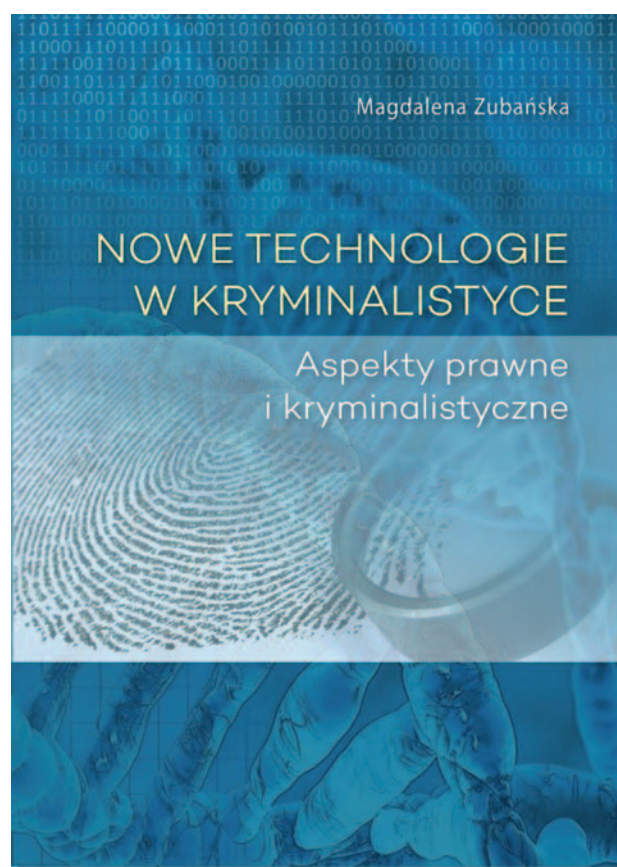
Przemysław Knut

Wydział Rozwoju Naukowego, Centralne Laboratorium Kryminalistyczne Policji

Magdalena Zubańska, *Nowe technologie w kryminalistyce. Aspekty prawne i kryminalistyczne*. Pracownia Wydawnicza „ElSet”. Olsztyn 2019, s. 246

Na pytanie o zasadność implementacji nowoczesnych technologii i rozwiązań do praktyki kryminalistycznej większość osób zapewne odpowie twierdząco. Trudno się dziwić, wszak nauka nie stoi w miejscu – przez ostatnich kilkadziesiąt lat jesteśmy świadkami niezwyklej rewolucji technologicznej¹. Racjonalizatorskie odkrycia w istotny sposób przyczyniły się do ogromnych zmian w większości sfer życia ludzkiego. Transformacja nie ominęła również dyscyplin sądowych. Powszechna komputeryzacja z jednej strony przyczyniła się do ewolucji *modus operandi* sprawców niektórych przestępstw pospolitych oraz pojawienia się nieznanych wcześniej form przestępczości, z drugiej zaś wykreowała potrzebę wyodrębnienia nowych dziedzin kryminalistyki, np. informatyki śledczej, i umożliwiła usprawnienie działań wykrywczych, czego doskonałym przykładem są m.in. innowacyjne metody i narzędzia stosowane podczas oględzin miejsca zdarzenia oraz kryminalistyczne bazy danych AFIS i DNA. Rozwój kryminalistyki jako dyscypliny będącej, jak słusznie stwierdza J. Widacki (2013), konglomeratem kilkunastu samodzielnych dziedzin naukowych różnych metodologicznie i przedmiotowo, lecz wspólnych celowo, jest dość ściśle uzależniony od zmian zachodzących we współczesnym świecie nauki. Owo uzależnienie kojarzy się niektórym badaczom z pasożytniczą formą funkcjonowania kryminalistyki (np. Krajewski, 2001). Pogląd ten w dobie sprzężenia innowacji i korelacji dziedzin nauki (Buczyński, 2019) utracił swoją słuszność. Kryminalistyka zarówno twórczo adaptuje nowe metody i techniki na własne potrzeby, jak i sama w wyniku procesu badawczego dostarcza zmodernizowanych, ulepszonych rozwiązań i przyczynia się do rozwoju nie tylko w zakresie swoich kompetencji.

¹ Chodzi o trzecią rewolucję przemysłową, zapoczątkowaną w latach 50. XX wieku, oraz czwartą rewolucję przemysłową (*Industrie 4.0*), której umowny początek datowany jest na pierwszą dekadę XXI wieku.

Pewnym utrudnieniem dla kryminalistyki w kontekście korzystania przez nią z *high technology* jest paradoksalnie to, co nadaje sens jej istnieniu i wyznacza potrzebę funkcjonowania – postępowanie karne. To sądy decydują o dopuszczeniu dowodu w postępowaniu i, co zrozumiałe, są w tym zakresie niezwykle ostrożne. Konserwatyzm prawniczy i brak zaufania do dowodów opartych na nowoczesnych technologiach jest związany z ogromną odpowiedzialnością spoczywającą na organach procesowych. Nie wydaje się, by podejście to prędko uległo zmianie. Za całkowicie

uzasadnione można uznać twierdzenie, że choć czerpanie z dobrodziejstw innych gałęzi nauki wydaje się dla kryminalistyki rzeczą naturalną, to pełna adaptacja nowych technologii, nierozzerwalnie związana z ich akceptacją przez organy wymiaru sprawiedliwości, tak oczywista już nie jest. Przeciwnie – jest to proces długotrwały, którego zakończenie równa się spełnieniu szeregu warunków, w większości wyznaczonych przez teorię prawa i praktykę kryminalistyczną. Inaczej ujmując, nowe technologie dostarczają nowych źródeł poznania prawdy, a prawo z różnych przyczyn reaguje na nie z opóźnieniem.

Między innymi zasygnalizowanej wyżej problematyce poświęcona jest monografia *Nowe technologie w kryminalistyce. Aspekty prawne i kryminalistyczne* autorstwa dr hab. Magdaleny Zubańskiej. Już na wstępie warto zaakcentować, iż recenzowane opracowanie jest pierwszym tak kompleksowo traktującym temat wykorzystania postępowych metod i narzędzi w kryminalistyce. Literatura przedmiotu w tym zakresie obfituje w liczne artykuły naukowe, na rynku wydawniczym dostępne są również wieloautorskie monografie (np. Kwiatkowska-Wójcikiewicz i in., 2019; Hołyst i in., 2014), w których wybrane rozdziały poświęcono zagadnieniom z zakresu nowych technologii. Jednak są to publikacje, w których prezentowany temat najczęściej dotyczy jednego, konkretnego rozwiązania, nie dotyka zaś zjawiska obecności postępowych metod i narzędzi w kryminalistyce w ujęciu całościowym bądź nie eksplikuje go w wyczerpującym stopniu.

Rozpatrując tytuł książki, można przypuszczać, że użycie przez autorkę przymiotnika „nowe” zamiast „nowoczesne” jest zabiegiem celowym i powiązaniem ze wspomnianą już – by ująć kwestię obrazowo – drogą pełną zakrętów, której początek wyznacza powstanie nowatorskiego rozwiązania, koniec zaś włączenie go do arsenału środków techniki kryminalistycznej i uznanie w procesie karnym. Przebycie tej drogi zajmuje częstokroć kilkanaście lat². Technologie wprowadzone po dłuższym czasie od ich pionierskiego zastosowania w innych dziedzinach nauki mogą więc być uznawane za nowe, ale już nie nowoczesne.

Głównym celem badawczym wskazanym przez autorkę było skonstruowanie koncepcji działań w zakresie kryminalistyki umożliwiającej maksymalizację ich efektywności w warunkach nieliniowego przyrostu zdolności badawczych potencjału technologicznego XXI wieku (s. 18). Powstanie takiej koncepcji jest pożądane przez wszystkich tych, którzy korzystają w swojej pracy z zasobów wiedzy kryminalistycznej. Któż bowiem nie chciałby poznać recepty na skuteczne poczynania (mimo wszystko ograniczone, czego

dowodzi dalsza lektura książki) gwarantujące najlepszą koniunkturę dla rozwoju nowych metod i narzędzi? W swojej pracy M. Zubańska posłużyła się trzema metodami badawczymi: prawno-dogmatyczną, analizą danych zastanych oraz sondażem diagnostycznym. Rezultaty ich zastosowania stanowią fundament koncepcji działań i podstawę realizacji ustalonego celu badań.

Monografia została podzielona na pięć rozdziałów, poprzedzonych zagadnieniami wstępnymi i opisem zastosowanej metodologii oraz zakończone podsumowaniem i obszernym wykazem źródeł. Rozważania rozpoczyna historyczne ujęcie kształtowania się kryminalistyki jako nauki oraz analiza zakresu przedmiotowego tej dyscypliny. Za szczególnie interesującą trzeba uznać część omawiającą przyczyny zmian zachodzących w kryminalistyce. Autorka przeanalizowała i podsumowała globalną dyskusję, jaka przetoczyła się przez środowiska naukowe i akademickie po opublikowaniu kontrowersyjnego artykułu kwestionującego naukowe podstawy niektórych metod identyfikacji kryminalistycznej. Odwołując się do twierdzeń twórcy pojęcia „paradygmatu naukowego” (T.S. Kuhna) oraz polemiki teoretyków i praktyków kryminalistyki, M. Zubańska trafnie konkluduje, że niebagatelny wpływ na zmianę paradygmatu tej dyscypliny ma postęp technologiczny (s. 43, 45), będący sprzymierzeńcem zarówno organów ścigania, jak i przestępców. W kolejnym rozdziale czytelnicy zaznajamiają się z zakresem pojęciowym „techniki”, „technologii”, „nowej technologii” oraz „śladu kryminalistycznego”. W definicji „śladu kryminalistycznego” autorka zwraca uwagę na jej ewolucyjny charakter, uwarunkowany ciągłym rozszerzaniem się obszarów działalności przestępczej, co z kolei determinuje pojawianie się nowych grup śladów.

W literaturze podkreśla się, że technika i taktyka są wzajemnie przenikającymi się działami kryminalistyki (Kędzierska, 2011; Pikulski, 1997) i to przenikanie dotyczy również technologii, co w niezwykle ciekawy sposób zostało zaprezentowane przez autorkę na przykładzie zasady organizacji walki (Rozdział II.3). Nie brakuje tutaj odniesień do filozofii (s. 69, 75), kluczową konstatacją jest jednak silna zależność powodzenia działań wojujących ze sobą stron (walki organów sprawiedliwości z przestępczością) od zastosowania nowych metod i narzędzi. Wyraźnie zaznaczono, że kryminalistyka zwykle przyjmuje rolę zaatakowanego w tym sensie, że musi odpowiadać na podstępnie przeprowadzone ataki sprawców, w sferze oczekiwań jest zaś znalezienie się „o krok” przed nimi (s. 189).

Po dokonaniu przez autorkę uporządkowania terminologii i wprowadzeniu do problematyki implementacji nowoczesnych technologii następuje przeniesienie na grunt obszarów ich zastosowania w kryminalistyce. M. Zubańska dokonała podziału na metody i środki stosowane podczas oględzin miejsca zdarzenia oraz w ramach ekspertyzy kryminalistycznej. Osobny

² Dobrym przykładem jest technologia skaningu laserowego 3D. Jej komercyjne wykorzystanie datuje się na pierwszą połowę lat 90. XX wieku (Marzec, Pasternak, 2010). Dopiero dziesięć lat później nastąpiło pionierskie zastosowanie naziemnego skanera w kryminalistyce (Hueske, 2015).

fragment poświęciła zasobom kryminalistycznych baz danych (głównie system AFIS i baza danych DNA) oraz rozwiązaniom ułatwiającym realizację zadań związanych z ewidencjonowaniem czynności techniczno-kryminalistycznych i nadzorem obiegu materiału dowodowego. W rozdziale opisane zostało nie tylko instrumentarium już użytkowane przez biegłych i specjalistów, lecz także te rozwiązania, które w niedalekiej przyszłości mogą na stałe dołączyć do szerokiego wachlarza możliwości badawczych w kryminalistyce. Szczególnie cieszyć powinien fakt wielokrotnego przywoływania innowacji powstających w ramach projektów badawczo-rozwojowych realizowanych przez polskie konsorcja naukowe. Potwierdza to, że w naszym kraju szuka się sposobów na zwiększenie zakresu możliwości badawczych, a horyzonty polskiej kryminalistyki sięgają takich dziedzin jak nanotechnologia czy robotyka³.

Przegląd innowacji został przeprowadzony w sposób zasługujący na uznanie, a uwzględnienie tak wielu trendów w jednej publikacji jest zadaniem wymagającym, nawet dla osoby najuważniej śledzącej doniesienia naukowe z dziedziny kryminalistyki. Trzeba jednak zwrócić uwagę, że w odniesieniu do większości prezentowanych w tej części książki rozwiązań brakuje niestety informacji o istniejących ograniczeniach technologicznych, które mogą utrudnić pozyskanie w pełni wiarygodnego materiału dowodowego. Wskazanie słabych stron niedoskonałych ostatecznie nowoczesnych technologii pozwoliłoby otrzymać pełniejszy obraz aktualnego stanu wiedzy oraz skłonić czytelnika do refleksji nad nierozwiązanymi jeszcze problemami w kryminalistyce (Sygit, 2014).

W rozdziale czwartym zatytułowanym „Wymogi zastosowania nowych rozwiązań w kryminalistyce” myśl naukowa ogniskuje się wokół prawnych, etycznych i jakościowych standardów, jakie muszą spełniać wdrażane metody i narzędzia. To niezwykle wartościowa część książki, zawierająca analizę kryteriów dopuszczalności dowodów naukowych, pogłębioną o krytyczną refleksję na temat etycznych aspektów implementacji do kryminalistyki innowacji technologicznych. „Skuteczność nie może stanowić jedynego kryterium uzasadniającego zmiany”, konstatuje M. Zubańska i trudno się z tą oceną nie zgodzić. Dodaje również, że dążenie do nowoczesności nie zawsze jest uzasadnione, a bilans ryzyka musi uwzględniać zarówno pozytywne, jak i negatywne skutki planowanych działań (s. 155).

Sporo uwagi poświęcono kwestii należytej organizacji systemu edukacji kryminalistycznej. Oczywiście jest, że odpowiedni zasób wiedzy i stałe jego pogłębianie ma ogromne znaczenie dla efektywności zastosowania osiągnięć nauki. Zasada ta sprawdza się w wielu

dziedzinach życia. Autorka, pisząc o systemie, bierze pod uwagę kształcenie na poziomie akademickim oraz w ramach szkoleń specjalistycznych (np. biegli, prokuratorzy, sędziowie). Wskazuje również na nieodzowność samokształcenia przedstawicieli każdej z wymienionych grup zawodowych. Z przeprowadzonego wywodu wynika, że M. Zubańska umiarkowanie krytycznie ocenia poziom kształcenia decydentów procesowych i nie jest w tym poglądzie odosobniona (s. 201). Dostrzega też liczne problemy w edukacji biegłych sądowych spoza instytucji specjalistycznych (s. 206). Co ciekawe, możliwości uczestnictwa w uczelnianym procesie kształcenia w tym zakresie jest w naszym kraju coraz więcej. Dość powiedzieć, że w 2019 r. Akademia Górniczo-Hutnicza im. Stanisława Staszica uruchomiła rekrutację na studia pierwszego stopnia na kierunku „Nowoczesne technologie w kryminalistyce”, z kolei Uniwersytet Warszawski od roku akademickiego 2017/18 w swojej ofercie edukacyjnej umieścił kierunek „Kryminalistyka i nauki sądowe”.

Warto wspomnieć o przeprowadzonych badaniach ankietowych, gdyż stanowią cenne uzupełnienie wcześniejszych analiz i pozwalają spojrzeć na przedmiot badań z innej perspektywy. Sondażowe odpowiedzi ankietowanych policjantów, prokuratorów, sędziów oraz adwokatów i radców prawnych generalnie nie zaskakują, ciekawie jednak przedstawia się rozkład odpowiedzi na pytanie dotyczące czynności, w jakich należy w szczególności wdrażać nowe rozwiązania kryminalistyczne. Mianowicie zaledwie 41% funkcjonariuszy Policji widzi taką potrzebę w przypadku badań w ramach ekspertyzy biegłego, podczas gdy zdecydowana większość pozostałych grup respondentów za powyższym się opowiada. Wynik tych badań wart jest kontynuacji w celu ustalenia przyczyny takich odpowiedzi wśród policjantów oraz pozostałych badanych grup zawodowych. Należałoby wówczas dokonać analizy ze względu na miejsce i staż pracy (doświadczenie) respondentów.

Podsumowując, *Nowe technologie w kryminalistyce. Aspekty prawne i kryminalistyczne* to kompendium wiedzy na temat stosowania nowoczesnych metod i środków, zarówno w procesie wykrywania, jak i osądzania sprawców przestępstw. M. Zubańska w swojej pracy rozkłada na czynniki pierwsze przedmiot badań, w sposób niezwykle rzetelny i wnikliwy opisuje rolę nowych technologii, nie ograniczając się do analizy wyłącznie na kryminalistycznym poletku, ale często szerzej spoglądając poza ramy tej dziedziny. Autorka nie ocenia implementacji metod i technik wyłącznie przez pryzmat jej użyteczności, ale oprócz wielu szans dostrzega też zagrożenia, czemu wyraz dają rozważania na pograniczu etyki, filozofii i prawa. Uniwersalność poruszanej problematyki, wysoki poziom merytoryczny oraz przejrzystość kompozycyjno-treściowa recenzowanej publikacji sprawia, że jej lekturę można polecić zarówno środowisku akademickiemu, jak i przedstawicielom organów ścigania oraz wymiaru sprawiedliwości.

³ Zob. projekty badawczo-rozwojowe z obszaru techniki kryminalistycznej realizowane przez Centralne Laboratorium Kryminalistyczne Policji: <http://clkp.policja.pl/clk/badania-i-projekty/projekty-badawcze-real/w-toku> [dostęp: 27 maja 2020].

Bibliografia

1. Buczyński, S. (2019). Ochrona dziedzictwa kulturowego a działania na dużych szybkozmiennych zbiorach danych – perspektywa kryminologiczna. *Studia Prawnoustrojowe*, 43.
2. Hołyst, B., Pomykała, J., Potejko, P. (red.) (2014). *Nowe techniki badań kryminalistycznych a bezpieczeństwo informacji*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
3. Hueske, E.E. (2015). *Practical Analysis and Reconstruction of Shooting Incidents, Second Edition*. Boca Raton: CRC Press. DOI: 10.1201/b19092.
4. Kędzierska, G. (2011). Kryminalistyka w systemie nauk. W: G. Kędzierska, W. Kędzierski (red.), *Kryminalistyka. Wybrane zagadnienia techniki*. Szczepno: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Policji w Szczepnie.
5. Krajewski, K. (2001). Kryminologia, kryminalistyka, medycyna sądowa. *Archiwum Medycyny Sądowej i Kryminologii*, 2.
6. Kwiatkowska-Wójcikiewicz, V., Wilk, D., Wójcikiewicz, J. (2019). *Kryminalistyka a nowoczesne technologie*. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
7. Marzec, P., Pasternak, C. (2010). Naziemny i lotniczy skanowanie laserowe jako nowa technika pomiarowa. *Acta Scientifica Academiae Ostroviensis*, 34.
8. Pikulski, S. (1997). *Podstawowe zagadnienia taktyki kryminalistycznej*. Białystok: Temida 2.
9. Saks, M.J., Koehler J.J. (2005). The coming paradigm shift in forensic identification. *Science*, 309. DOI: 10.1126/science.1111565.
10. Sygit, B. (2014). Kilka refleksji o tzw. białych plamach w kryminalistyce i możliwościach ich usunięcia. *Problemy Współczesnej Kryminalistyki*, XVIII.
11. Widacki, J. (2013). Współczesny zakres nazwy „kryminalistyka”. *Studia Prawnicze. Rozprawy i Materiały*, 1.